

Szövedékek

„Engem személyesen is említett” – mondom, mint mikor Bruckner Szigfridet győzködik a Lázár Ervin-i mesetér (A Négyszögletű Kerek Erdő) lakói az emlékezetes költői verseny után arról, hogy a győztes Dömdödöm – aki csak annyit tud mondani, hogy „dömdödöm” – minden ellenkező látszat ellenére megérdemelten nyerte a vetélkedést. Miért is?

Megtisztelő módon én is „szerepelek” a *Szövedékek*ben. Egy írássom, mondhatni recenzióm kapcsán, melyet kedvenc Kamarás-könyvemről, az *Ipiapiról* írtam. *Apokrif legenda Ipiapi atyáról* – ez volt a címe. Tartozunk a történeti hűségnek azzal, hogy ez az írás nem a *Pedagógiai Szemlé*ben jelent meg, mint ahogy írva vagyok, hanem a *Köznevelés* című, aktuális szelekre mindig – kényszerűen – hajlékonyabb szaklapban. Miért apokrif legenda? Mert magam találtam ki egy történetet annak jeléül, hogy mélységesen megértettem Ipiapi emberségének, nem bánom: kereszténységének lényegi és aktuális üzenetét. Nem gondoltam akkor, hogy a furcsa, de nagyon szeretni való, egyben nagyon hatékony miszterionárius, az Úr Bohóca története folytatódik – éppen a szóban forgó *Szövedék*ben – a Szerző tollán is. A történet arról szól, hogy Ipiapi 2000-ben – a szenté avatott nagy királyra emlékező esztendőben – éppen akkor látogat Esztergomba, amikor az a bizonyos hajó megérkezik a kikötőbe a korona másával. Az én történetem szerint Ipiapinak nem tetszik ez a ceremónia, nem az ő krisztusi hitével egyező. De jellemének megfelelően csak annyit mond rá: „potomság”, s legurul a székesegyház dombjáról, új kalandok felé indul – elindul, mondjuk a Babits-ház felé. (1) Igen ám! De a kritikából ez az epizód a publikus változatban kimaradt! A minisztérium „hírmagazinjának” szerkesztője nem vállalta az új világ újbarokk „kulturális akciójának” nyilvános kritikáját. (Ez egy ilyen világ volt akkor.)

Pontosabban akkor is, csak éppen nem számítottunk rá.

Mert nemzedéktársaimmal (alig néhány évvel vagyok fiatalabb Kamarásnál) ekkorra túl voltunk immár nem csupán a „reformvári” utópiák valóra válthatóságának – azaz a reformálható szocializmus – illúzióján, de újabb illúzióink valóságában kezdtünk kételkedni: abban, hogy a rendszerváltásnak nevezett folyamat vezethet közelebb a „szabadság birodalmához” (2) (Az idők változására utal, hogy a történetek egyik fő színhelyét, a John Brown Városi Könyvtárát Kézai Simon Könyvtárrá keresztelik át.)

Hogy is volt ez a „reformvári” világ? Hogy is volt ez? Milyen világ volt a mi történetünk? Milyen kor volt? Milyen „oly kor”? (3) Milyen világ az, ahol az elhagyott templomba csak az érdeklődő úttörők járnak, s finnul lehet tanulni a Kommunista Kiáltványból? – hogy a *Szövedékek* néhány kulcstörténetét megidézzem. Ez nem írói fantázia szüleménye. Ez egy ilyen élményeket kínáló – furcsa – kor volt. Ilyen „oly kor”.

A *Szövedékek* ezek szerint vérbő realista regény.

Bizony. Tanúsíthatom. Ugyanebben az időben magam is azonos utakon bókásztaam a hazában, mint a *Szövedék* hőseinek „első generációja” (a mi kortársaink). Ha nem is „földmérőként”, nem is kulturális antropológusként, nem is a falu népének Heródes-játékot játszó vándor kulturális agitátorként (4), de szigetközi falucskába karácsonyi műsort hozó diákközösség tagjaként. (5) Máskor más falvak és más kulturális intézmények megismerőjeként, fejlesztőjeként (például a Kamarás által kedves kritikával „pedagoszaurusz-nak” nevezett pécsi Nevelési Központban). (6)

De ez az írás nem rólam szól. (7)

A *Szövedékekről* szól, Ladó Annamáriáról, az apáca kulturális antropológusról, a mai nemzedékről, no meg Ipiapiról, no meg Kamarásról.

Azt „írják” a könyvben a rekonstruált – pontosabban „prekonstruált” – Kamarás-önéletrajzban, hogy az *Ipiapi* és a *Reformvár* volt műfaját illetően két különleges könyve, mely a *Szövedékek*hez hasonló. De hisz minden könyve különleges műfajú, s mindegyik a *Szövedékek*hez hasonló. Akár a könyvben is megidézett *Rakoncaficánka*, a rendszerváltás gyerekélményeiről szóló ifjúsági regény, akár a *Jézus-projektum*, akár megannyi más darabja a gazdag, változatos, de egy irányban haladó Kamarás-életműnek.

S nemcsak Kamarás-kötetek!

Van a regényben egy jelenet: A könyvtárszociológus – látom magam előtt a jelenetet – a könyvtárszoba létrájáról „leselkedik”, s összefüggéseket állapít meg – de legalábbis keres – az olvasók bevásárlószatyrájának tartalma és olvasmányaik között.

Elképzelem, amint a könyvtárszociológus ugyanarról a létráról ma azt keresi, hogy a *Szövedékek* olvasója milyen köteteket vesz le képzeletbeli könyvespolcáról, hogy a regényt meg- (vagy jobban) értse.

Hiszen, mint írtam: ez az intertextualitás regénye (is).

Ott a mintakép a könyvtári detektívregényé, Szerb Antal *Pendragon legendája*, vagy a kolostori kalandregényé, Eco *A rózsza neve* című munkája. (Hogy a titokzatos szent, Ipiapi rendszerváltás utáni „bolondos kálváriájának” előképében akár *A Da Vinci-kódra* is gondolhassunk) S hogy a több szálon, több szférában játszódó történet értéséhez Kamarás kedvenc könyvét, Bulgakov *A Mester és Margaritáját* is elő kell venni, az biztos.

De – hogy az intertextuális, könyvtárregény értelmezéstől újra visszatérjünk a realitásba, a 20. század utolsó harmadának bonyolult, tragikus, tragikomikus és derűs világába, még Csoóri Sándornak a *Szövedékek* alapcselekményének történéseivel egyidőben született könyvei is eszünkbe jutnak. Így a *Tudósítás a toronyból* meghatározó, korszakos kritikus, de optimista – reformvári utópiákat megelőlegező, idéző – faluszociográfiája (8), sőt még a vele csaknem egyidőben született (szintén reménységekkel teli, egyenesen forradalmas) *Kubai naplója* is. (9)

Ezért értjük mi (10), a 20. század utolsó harmadát kétségekkel és reménységgel, s a 21. század első évtizedét reménységgel és kétségekkel megélt nemzedéktársak a *Szövedékek* (11) történeteit, gondolatait.

Ipiapi atya a mi kortársunk.

Jegyzet

(1) Figyelem! Intertextualitás! (Mint ahogy alapvetően a *Szövedékekről* is úgy gondolom, hogy az egyik (!) olvasatának éppen a szövegek megidézésében, hivatkozásában rejlik a lényege. Művelt – olvasott – szerző és olvasottak, műveltnek képzelt olvasó játéka. De csak az egyik olvasat ez, a másik a hiteles valóságábrázolás, de erről később. A „Potomság” mondat a legendák, feljegyzések szerint a fejedéyházi kukoricásban elhangzott utolsó mondata volt Petőfi Sándornak: a feléje közeledő – életét kioltó – kozák lándzsaerdőre mondta.

(2) Intertextus No. 2. (De ezt ezúttal nem fedem fel, legyen rejtvény az utánunk következő olvasó nemzedéknek.)

(3) Utalás Radnóti Miklós nevezetes eklogájára.

(4) Intertextus 3. Bármily furcsa, a regény kulcsepi-zódja, a balul sikerült ádventi performansz történetéről az én olvasó – és filmnéző – nemzedékemnek a Mitter-film (szovjet) jut eszébe: *Ragyogj, ragyogj,*

csillagom – volt a címe. A szovjet új hullám – hetvenes évek – így idézte a polgárháborús, forradalmas, halált halál hátán hordó esztendő korszakmár-avantgárd „vándorszínészeit”, performereit.

(5) Miért szépítem: ez a fővárosi Radnóti Gimnázium Dési Huber Istvánról elnevezett KISZ-alapszervezete volt. Kérdezték is bőszen a falusiak: „aztán fenyőünnep lesz-e, vagy karácsonyi?”. Nem értettük a kérdést. Csak nagy nehezen: a fenyőünnep az ateista karácsonyi propaganda, de ha karácsony, akkor az „igazi”. Miért ne lenne az?!? „Önintertextus” 4. Ki gondolta volna, hogy néhány év múlva a Magyar Úttörők Szövetsége kiadásában 30 000 példányban kiadott – és elkelt –, akkor a „rendszerkonformnak” igazán nem nevezhető Baka István nevével fémjelzett, mára tetszhalott, *Kincskereső* című gyerekirodalmi lap szerkesztőbizottsági ülésén majd az úttörőszövetségi kiküldött – ez voltam én; ez egy ilyen kor volt – védi meg a Csongrád megyei párttitkártól a szerkesztőt – és a kommunista, munkásköltő